

Polemika jako styl:

mezi čtivostí a otevřenou debatou

Není pro mne snadné vyjadřovat se kriticky ke stylu psaní v knize, k jejíž celkové literární úrovni vzhlížím – zvlášť když je autorský kolektiv z velké části složen z blízkých kolegů a přátel. Přesto považuji za poctivé upozornit na několik rysů textu, které mě jinak převážně pozitivní dojmy z četby narušovaly a nutily mne k pochybovačným a někdy i nesouhlasným grimasám.

Autoři na více místech volí polemický styl, který sice zvyšuje čtivost a razanci výkladu, zároveň však někdy předem disqualifikuje alternativní pohledy. V rétorice jsem objevil např. zlehčování odmítaných postojů, jejich zjednodušování a naznačování, že případný nesouhlas pramení spíše z emocionálních či ideových pohnutek než z věcné podstaty problému.

Hned v úvodní části knihy se píše, že příroda si vystačí sama a za všech okolností (jen lidé to prý občas mívají komplikované, a to zejména mezi sebou a ve svých hlavách). To je docela traskavý programový výrok v knize, která vznikla v rámci projektu financovaného Ministerstvem životního prostředí a zaměřeného na plánování ochrany zvláště chráněných území. Je proto dobře, že samotný obsah knihy tento program plně nerespektuje. Především závěrečná kapitola vedená J. Prachem nabízí příklady dobré ochrannářské praxe a konkrétní doporučení pro ochranu pískovcových krajín. Výše uvedený pohled je navíc

značně zjednodušující – v řadě obtížných diskuzí týkajících se přírody a její ochrany přece nehraje roli jen mentální nastavení aktérů, ale i složitost diskutovaných přírodních jevů a nedostatečná míra jejich poznání.

Podobně, byť v opačném gardu lze nahlížet na tvrzení, že silnou stránkou paleoekologie je, že odhlíží od běžné lidské perspektivy a z ní plynoucích společenských objednávek (str. 207). To by platilo pouze tehdy, kdyby paleoekologii nedělali lidé. Avšak interpretační prostor je zde, stejně jako v dalších (nejen) historických disciplínách, velký, a jedny a ty samé výsledky lze vykládat různě. Vždyť i motto knihy zdůrazňuje pokoru k možnostem poznání a připomíná, že historické rekonstrukce jsou nevyhnutelně pouhými interpretacemi založenými na stopách minulosti v současnosti. Tento metodologický odstup však v knize místy kontrastuje se silnými vyjádřeními k otázkám, o nichž se v odborné literatuře dlouze diskutuje – např. k zákonitostem formování rostlinných společenstev (str. 108) nebo ke konceptu invazních druhů (str. 208). Okrajově se text dotýká i kontroverzního tématu globálního oteplování, které s hlavním zaměřením knihy souvisí spíše volně.

Jedním z hlavních motivů celé práce je důraz na neustálé proměny přírody v čase (panta rhei). Paleoekologie je zde představena jako věda studující změnu, zatímco neměnnost je označena za podivný a heuristicky neplodný koncept, spojený

s romantickým sněním a „inženýrským apetitem“ (str. 209). Takto vyostřený protiklad však realitu podle mého názoru zase nepřijatelně zjednodušuje. Ani v knize rekonstrukční modely vývoje lesů v pískovcových oblastech přece neukazují neustálé proměny, ale spíše několik fází, které často přetrvávaly po tisíciletí. Jde o formu stability, kterou nelze považovat za zanedbatelnou – a která je pro úvahy o ochraně přírody podstatná. O případech holocenního přežívání tajgových ekosystémů na Dokesku nebo glaciální perzistence listnatých dřevin na jižní Moravě nemluvě, ty uvádějí sami autoři.

Co říci závěrem

Rád bych zdůraznil, že razance a jisté zjednodušení k populárně-naučným textům patří a řadě čtenářů knihy Hinterland budou vyhovovat. A i rezervovanější čtenář, který odliší věcné pasáže nabitými poznatky a mezioborovými souvislostmi od rétorických figur, v ní najde cenný zdroj poznání a inspirace. Navzdory výhradám tak jde o knihu, která významně obohacuje debatu o historii české přírody a o vztahu člověka k ní – a stojí za pozorné přečtení.

Citovaná literatura je uvedena na webové stránce Živý.

**Nakladatelství Kodudek, Praha 2025,
288 str. Doporučená cena 689 Kč**

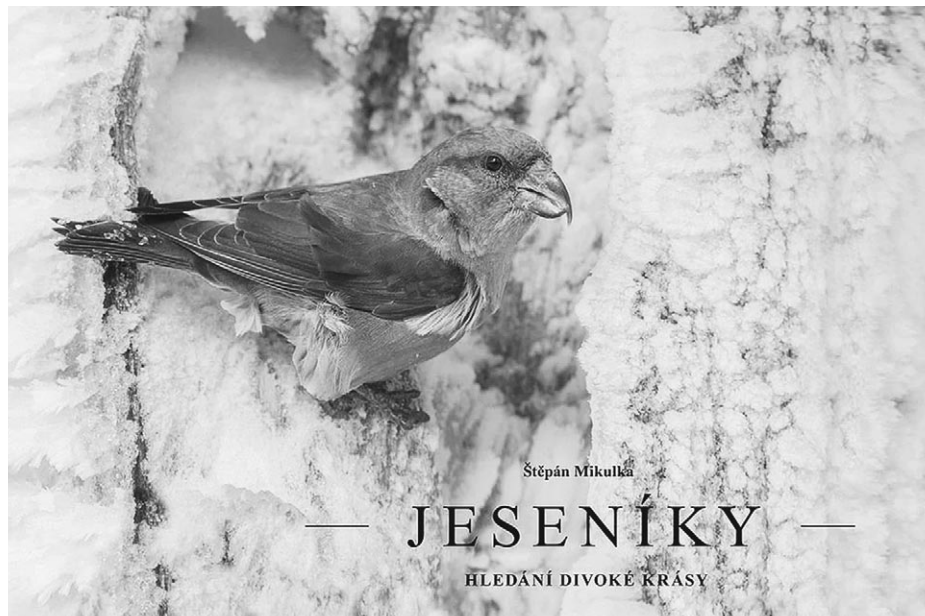
Leo Bureš

RECENZE

Štěpán Mikulka: Jeseníky – hledání divoké krásy. Ptáci, mravenci, jeleni a další havěť a bejlí v Jeseníkách – kniha fotografií přírody

Než začnu pět ódy a vřít superlativy, nejprve tradičně několik technikálií: recenzovaná kniha má formát A4 naležato, váží

1,85 kg (nedoporučuji číst v posteli), má 298 stran na těžké křídě, obsahuje 275 různě velkých fotografií (i přes dvě stránky)

a dokonce i zvukové záznamy projevů některých zvířat (na každý měsíc jiné), které uslyšíte z vlastního mobilu načtením QR kódů na posledních stránkách knížky. Všechny snímky vyfotografoval a text napsal Štěpán Mikulka z Bruntálu, který se podílel i na grafice a sazbe, knihu vydal vlastním nákladem a velice zdařile byla také vytištěna. K sehnání je u autora (viz czechwildlife.com).

K dalším – a hlavním – mimořádnostem knihy patří její obsah – fotografie propojené s textem. Pod označením wildlife existují celostátní i mezinárodní fotografické soutěže a výstavy. Příroda je pestrá, námětů „habaděj“, stále lze objevovat unikátní scenerie a originální záběry. Pak zadržujeme dech především nad technicky zvládnutou ojedinělostí. Tato Mikulkova knížka (doufejme, že není poslední) je však ještě v něčem jiná, nebojím se ji nazvat „veřejným vyznáním lásky k jesenické přírodě obrazem i slovem“. Protože v ní nejsou jen fotografie, ale stejně zdařilý text. A ne ledajaký! Prohlížíte-li publikaci, žasnete nad fotografiemi a upřímností vyznání prosakujících z Mikulkových textů, pak jistě pochopíte, proč jsem už předem musel tu přehršel emocí nadpisem poněkud ztlumit.

Protože Štěpána dobře znám už víc než pětadvacet let a mnoho hodin jsme spolu strávili venku i v pracovně při diskuzích, nepříjde mi forma jeho textu ani kvalita a unikátnost většiny fotografií nijak zvláštní. „Von je zkrátka takovej, to na něj pasuje,“ řekl bych stručně. Protože dobře znám jeho nasazení v terénu, těžkou fotovýbavu,

teleobjektivy a různá udělátka, třeba k uchycení kamery do koruny smrku, protože dobře vím, jak u některých záběrů promrzl, jak několik let marně „lovil“ myšivku horskou, přijde mi jeho soužití a splynutí s přírodou samozřejmé. Jakož i jeho – a někdy vskutku velmi pracně získané – snímky. Přitom většina z nich má kromě technické dokonalosti i nepopsatelné fluidum, jemuž malíři říkají „za plátnem“.

Proto se mi těžko vyzdvihují jednotlivé fotografie nebo popisované příběhy jimi brilantně dokumentované. Ale pokusím se, být jako geobotanik neumím asi zcela docenit mimořádnou vzácnost některých zachycených zvířat. Ale nad mnoha fotografiemi se opakovaně rozplývám – třeba na str. 79, kde jsou dva jeřábci, přičemž samice je těsně před kladením. Kosa horského naštestí poznám a v Jeseníkách ho potkávám často, ale tak našťavaného na větví (str. 132–133) jsem nikdy nepotkal. Kukačky slyším kukat denně každé jaro a létají nám před kuchyňským oknem, ale jak linduška krmí kukaččího „budulínka“ pětikrát většího, než je ona sama (na str. 150–151), o tom jsem jen četl. A ten jejich výraz přitom! Sokola jsem viděl létat i lovit vícekrát, znám některá jeho hnízda (i dobu, kdy se jim mám vyhýbat), dokonce na mne jedna sokolí samice nalétávala, když jsem se přiblížil k její skále, ale tak decentně připomenout intimitu sokolů, jak dokázal Mikulka na str. 49... „Křivej zobák“ byl v nedávné volební kampani vidět až nepatříčně často, ale že se s ním mládě křivky už narodí (str. 118–119), to je víc než roztomilé. Jelenů v knížce pobíhá mnoho, a to včetně kapitálních kusů (jako např. str. 216).

Štěpán tvrdí, že lidé mají nejraději fotografie velkých zvířat. Nevím, ale mně se moc líbí, že dal do své knihy i snímky drobné zvířecí „žouzele“, např. stovky much kmitalek na listech trávy (str. 217) nebo mravence v nadživotní velikosti (str. 168). Krásná a poučná je i fotografie mihulí potočních (str. 115) nebo chráněného střevlíka hrboletého (str. 180).

Velice zdařilé jsou taktéž všechny uváděné krajiny – záběry mnoha horizontů (např. na str. 208–209) a samozřejmě „náladovky“ (str. 30–31).

Tak bych mohl popisovat postupně všech 275 fotografií, jež kniha obsahuje. Avšak nemohu nepřipomenout kamzíky. Ti jsou

v knize na mnoha snímcích v nejrůznějších situacích. Štěpán pro ně má specifickou slabost. I mně se jeho fotografie kamzíků líbí, i když proti nim v Jeseníkách už téměř 50 let brojím. Protože jsou tu nepůvodní, na holích už zlikvidovali i některé významné jestřábníky a rádi se pasou i na nejvzácnějších rostlinách včetně endemitů. O to víc si cením přátelství se Štěpánem, ve kterém nehraje roli, že on má rád kamzíky jako součást jesenické divočiny.

A protože by každý recenzent měl také najít chyby, hledal jsem. Pracně a dlouho.

1 Puštík bělavý (*Strix uralensis*).

Samice druhu nesnáší vejce současně, ale přibližně v rozmezí 3–5 dnů, a mláďata jsou proto různě velká.

2 V dosahu prameniště lze zastihnout vzácnou myšivku horskou (*Sicista betulina*).

3 Skorec vodní (*Cinclus cinclus*) s uloveným pstruhem potočním (*Salmo trutta*)

4 Jak „přesvědčit“ vodící laň, koloucha a mladou laň, aby společně zapózovali? Velmi těžko. Snímky Š. Mikulky, výřezy, popisky redakčně upraveny

A našel jsem jednu: na str. 104 je u snímku mechatých peřejí v popisce uvedená místo měsíčnice vytrvalé mydlice lékařská.

Začal jsem mimořádností knihy, končím úryvkem z autorova textu na poslední stránce obálky: „Zvířata se umějí radovat, hrát si i projevovat city stejně jako lidé. Dokonce svůj život často žijí smysluplněji a opravdověji. Skutečně známe pravý význam slov radost, láska a svoboda?“ Myslím, že tyto dvě věty recenzovanou knihu vystihují lépe než celý můj předchozí text.

Vydáno vlastním nákladem Š. Mikulky, Bruntál 2025, 300 str. Cena 1 200 Kč.

Lze zakoupit na webové stránce <https://czechwildlife.com>.

